

Profesní poradenství u žáků na základní škole praktické

Klára Bogarová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára BOGAROVÁ
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Profesní poradenství u žáků na základní škole praktické.

Zásady pro vypracování:

Studium literatury v oblasti daného tématu.
Zpracování teoretických východisek a vymezení základních pojmů.
Stanovení předmětu výzkumu a výzkumné strategie.
Příprava metodiky výzkumu.
Zpracování praktické části výzkumu, vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.
Přednesení výsledků výzkumu, jejich shrnutí a přínos.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LEČBYCH, M. Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2071-4.

OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D. Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených. Brno: PF MU — Katedra speciální pedagogiky, 2005. ISBN 80-210-3718-0.

PIPEKOVÁ, J. Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů. 1. vyd. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. Speciální pedagogika. Olomouc: UP, 2006. ISBN 80-244-1475-9

Vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Sbírka zákonů č. 73/2005, částka 20, str. 503-508.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivana Marášková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.5.2010

.....
Regmora Klára

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

V teoretické části své bakalářské práce jsem se orientovala na mentální postižení, protože v základní škole praktické se většinou vzdělávají děti s lehkým mentálním postižením nebo se sníženým intelektem. Popsala jsem zde také instituce základního a dalšího vzdělávání pro tyto děti a samozřejmě také profesní poradenství.

V praktické části své práce se zabývám zmapováním představ a pohledů na další vzdělávání u žáků na základní škole praktické a také jejich rodičů. Chtěla jsem zjistit, jak si žáci ze základní školy praktické představují svou další budoucnost a jestli mají vůbec zájem se dále vzdělávat. Do výzkumu jsem také zapojila rodiče žáků, kteří mi také odpovídali na otázky týkající se budoucnosti svých dětí.

Klíčová slova: mentální postižení, základní škola praktická, základní škola speciální, další vzdělávání žáků s mentální retardací, profesní poradenství

ABSTRACT

The theoretical part of my thesis is focused on a mental disability because most of the children with mild mental disabilities or low intellect attend these special basic schools. I have also described the institution of basic and further education for these children and of course for professional consultancy.

The practical part of this thesis is concerned about a survey of concepts and views on a further education for pupils at the special basic school as well as their parents. I wanted to investigate what those pupils from the special basic school expect from their future and whether they are interested in a further education programme. Pupils' parents joined this research as well, they answered all the questions concerning future of their children.

Keywords: mental disability, special basic school, special school, further education for pupils with mental retardation, professional consultancy.

„Tímto bych chtěla mockrát poděkovat vedoucí své práce PhDr. Ivaně Maráškové za skvělé odborné vedení, úžasnou trpělivost, ochotu a užitečné rady, které mi po celou dobu vedení mé práce poskytovala.“

„Také bych ráda poděkovala řediteli základní školy praktické ve Veselí nad Moravou Mgr. Miroslavu Slavíkovi za zprostředkování potřebných informací a výchovné poradkyni Mgr. Jitce Kozumplíkové, která byla velmi ochotná a umožnila mi na této škole provést výzkumné šetření.“

„Dále bych chtěla velmi poděkovat mé rodině a svým blízkým za úžasnou podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu mého dosavadního studia.“

„Co slyším, to zapomenu. Co vidím, si pamatuji. Co si vyzkouším, tomu rozumím.“

Kung Fu Tzu

(čínské přísloví)

"Nebýt ničím zaměstnán a neexistovat je pro člověka totéž."

Voltaire

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA PRAKTICKÁ – VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	12
1.1 MENTÁLNÍ RETARDACE.....	12
1.1.1 Klasifikace mentální retardace	13
1.1.2 Další dělení mentální retardace a její příčiny.....	13
1.1.3 Lehká mentální retardace	14
1.2 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ.....	15
1.2.1 Základní škola praktická	16
1.2.2 Základní škola speciální.....	17
1.3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE PRAKTICKÉ.....	18
1.3.1 Vzdělávací obsah rámcového plánu základní školy praktické.....	19
2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	21
2.1 ODBORNÉ UČILIŠTĚ	22
2.2 PRAKTICKÁ ŠKOLA	22
2.2.1 Praktická škola dvouletá	23
2.2.2 Praktická škola jednoletá.....	23
3 PROFESNÍ PORADENSTVÍ	25
3.1 PODSTATA PROFESNÍHO PORADENSTVÍ.....	25
3.2 CÍLE PROFESNÍHO PORADENSTVÍ	26
3.3 SYSTÉM PORADENSTVÍ	27
3.3.1 Specifika profesního poradenství na základní škole praktické ve Veselí nad Moravou	28
3.4 PRACOVNĚ-PROFESNÍ PORADENSTVÍ ÚŘADŮ PRÁCE	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 PŘEDMĚT A CÍL VÝZKUMU	31
4.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	31
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR 1 – ŽÁCI	31
4.2.1 Představitelé výzkumného souboru 1 - žáci.....	32
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR 2 - RODIČE.....	34
5 TYP A METODY VÝZKUMU	35
5.1 METODA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	35
5.1.1 Otázky do rozhovorů pro děti 9. třídy Základní školy praktické ve Veselí nad Moravou	35
5.2 METODA DOTAZNÍKU	36
6 PRŮBĚH VÝZKUMU	37
6.1 PŘÍPRAVY VÝZKUMU.....	37
6.2 PROVEDENÍ VÝZKUMU	37
7 VÝSLEDKY VÝZKUMU	39

7.1	OBLAST ZÁJMU O DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ	39
7.1.1	Ukázky z rozhovorů	39
7.2	OBLAST ROZHODOVÁNÍ O DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ	41
7.2.1	Ukázky z rozhovorů	41
7.3	OBLAST ROZHODOVÁNÍ RODIČŮ O DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ SVÝCH DĚTÍ.....	42
7.4	OBLAST PODPORY RODIČŮ V DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ SVÝCH DĚTÍ.....	43
7.4.1	Ukázky z rozhovorů	43
8	ZÁVĚR VÝZKUMU	45
	ZÁVĚR	46
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
	SEZNAM PŘÍLOH.....	50

ÚVOD

Nelehkým úkolem v životě žáků se sníženými rozumovými schopnostmi a mentálním postižením je začlenění se do běžného života ve společnosti. Jejich prvním důležitým velkým rozhodnutím, které musí učinit již jako náctiletí, což je velmi problémový věk i pro běžné žáky deváté třídy, je volba středního vzdělání a potencionálního budoucího povolání.

Úkolem základního vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami by tedy měla být co nejlepší příprava na život ve společnosti, která je nepochybně také spojena s maximálním rozvojem individuality a osobnosti každého jedince s postižením.

Při výběru budoucího povolání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami je nutné vzít v úvahu několik faktorů, které významně ovlivňují jejich rozhodnutí. Je to především úroveň jejich schopností a dovedností, které jsou schopni dosáhnout, zručnost a samozřejmě také jejich zájmy a nadání. Každý člověk je osobnost s odlišnými zájmy, schopnostmi a touhami a proto bude vybírat takové povolání, ve kterém bude moci uplatnit a využít to co umí nejlépe. Být užitečný, nezávislý, mít úspěch a spokojený život je snem nejednoho z nás. Práce je užitečná pro celkový náš osobní rozvoj, naplňuje nás a je stejně důležitá, jak pro běžnou populaci tedy pro zdravé občany, tak i pro jedince s postižením.

Velkou zásluhu na tom, aby i jedinci s postižením našli uplatnění na trhu práce, mají rodiče, speciální pedagogové, ale především výchovní poradci a v neposlední řadě také profesní poradenství.

V praktické části své práce se zabývám zmapováním představ a pohledů na další vzdělávání u žáků na základní škole praktické a také jejich rodičů. Chtěla jsem zjistit, jak si žáci ze základní školy praktické představují svou další budoucnost a jestli mají vůbec zájem se dále vzdělávat. Do výzkumu jsem také zapojila rodiče žáků, kteří mi taktéž odpovídali na otázky týkající se budoucnosti svých dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA PRAKTICKÁ – VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

Základní škola praktická je určena pro děti s mentálním postižením a to především pro děti s lehkou mentální retardací. Proto jsem se rozhodla v následující kapitole vymezit a charakterizovat mentální retardaci a dále se zabývat variantami vzdělávání takto postižených jedinců.

1.1 Mentální retardace

Žádný jiný druh postižení, nečiní jedince v běžné populaci tak zvláštním a rozdílným, jako je právě mentální retardace. Obyčejní „zdraví“ lidé dokonce někdy lidem s mentálním postižením nemohou přijít na jméno a nazývají je duševně nemocnými nebo blázny. Pojem mentální retardace vychází z latinských slov mens, což znamená mysl a duše a retardare, což znamená opozdit a zpomalit. Doslovný překlad by tedy zněl jako opoždění či zpomalení myslí. Ve skutečnosti je ale mentální retardace onemocněním značně složitějším a postihuje nejen mentální schopnosti, ale také celou lidskou osobnost ve všech jejích složkách (Slowík, 2007).

Černá (2009) uvádí, že mentální retardace je pojem, který se vztahuje k podprůměrnému obecně intelektuálnímu fungování osoby, které začíná být zřejmé v průběhu vývoje jedince a je to spojeno s poruchami adaptačního chování. Poruchy adaptace vyplývají ze zpomaleného tempa dospívání jedince, z nedostačující schopnosti přizpůsobit se a ze snížené schopnosti učení.

Podle Švarcové (2006) mentální retardace znamená snížení úrovně rozumových schopností, které jsou v psychologii označovány jako inteligence. Tento velmi hojně užívaný termín však stále nebyl uspokojivě vymezen a psychologové se již velmi dlouhou dobu pokoušejí o jeho přesnější vymezení. Psychologové se nedokážou shodnout ani v tom, zda je inteligence jednotná vlastnost, kterou již nelze dále analyzovat nebo se jedná o souhrn jednodušších schopností.

E.L.Thorndike už v roce 1903 vystoupil s názorem, že inteligence je komplexem navzájem nezávislých schopností. Rozlišoval tři základní druhy inteligence:

1. mechanickou (praktickou) inteligenci – schopnost operování s předměty
2. abstraktní inteligenci – projevující se při verbálních a symbolických operacích
3. sociální inteligenci – schopnost komunikovat s lidmi (Švarcová, 2006).

Nejpoužívanějším a zároveň nejznámějším vyjádřením úrovně inteligence je inteligenční kvocient. Zavedl ho W. Stern a vyjadřuje vztah mezi chronologickým věkem a dosaženým výkonem v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni – mentálnímu věku. Tento inteligenční kvocient informuje o celkové rozumové úrovni jedince (Švarcová, 2006).

1.1.1 Klasifikace mentální retardace

Pomocí hodnoty inteligenčního kvocientu (IQ) jsou v Mezinárodní klasifikaci nemocí 10. revize (MKN-10), klasifikovány a vymezeny stupně mentální retardace. Je to:

1. lehká mentální retardace (F70, IQ 50-69)
2. středně těžká mentální retardace (F71, IQ 35-49)
3. těžká mentální retardace (F72, IQ 20-34)
4. hluboká mentální retardace (F73, IQ pod 20)
5. jiná mentální retardace (F78, hodnotu IQ nelze určit, obvykle kvůli jinému přidruženému postižení), (Lečbých, 2008).

Dle Švarcové (2006) můžeme vymezit i 6. stupeň, je jím nespecifická mentální retardace (F79, mentální retardace je prokázána, ale není dostatek informací, aby bylo možné zařadit pacienta do jedné z kategorií uvedených výše).

1.1.2 Další dělení mentální retardace a její příčiny

Další dělení mentální retardace

Vrozená mentální retardace obvykle souvisí s určitým poškozením nebo odlišným vývojem nervového systému v období prenatálním, perinatálním a postnatálním asi do 2 let života dítěte.

Získaná mentální retardace neboli také demence znamená rozpad nebo zastavení mentálního vývoje z příčiny pozdější poruchy, nemoci, poruchy metabolismu, duševní poruchy, úrazu mozku a degeneračního onemocnění mozku.

Sociálně podmíněná mentální retardace vzniká v důsledku působení okolního prostředí a nedostatečnou stimulací prostředí dítěte. Je charakteristická výrazným opožděním vývoje myšlení, řeči a schopnosti sociální adaptace (Vítková, 2004).

Hlavní znaky mentální retardace

Nízká úroveň rozumových schopností, která se projevuje zejména neuspokojivým rozvojem myšlení, omezenou schopností učení a následkem toho i těžším přizpůsobením na běžné životní podmínky. Postižení je vrozené, tím se liší od demence, která je postižením získaným. Postižení je trvalé, je sice možné v závislosti na etiologii určité zlepšení, ale horní stupeň dosažitelného rozvoje takového člověka je dána závažností a příčinou defektu a také individuálně specifickou přijatelností působení prostředí (Vágnerová, 1999).

Příčiny mentální retardace

Z časového hlediska dělíme příčiny vzniku mentální retardace na:

Prenatální – jedná se o infekci matky během těhotenství, působení toxických látek a záření, špatnou výživu nebo úrazy matky.

Perinatální – dlouhotrvající porod a hypoxie plodu.

Postnatální – objeví se do 2 let dítěte po porodu, infekce novorozence, špatná výživa, úrazy mozku (Vítková, 2004).

Vzhledem k zaměření své práce jsem se dále rozhodla rozepsat pouze lehkou mentální retardaci.

1.1.3 Lehká mentální retardace

Tato diagnóza zahrnuje:

- **slabomyslnost**
- **lehkou oligofrenii, která byla dříve označována jako debilita**
- **lehkou mentální subnormalitu** (Švarcová, 2006).

Dle Pipekové (2006) se IQ u lehké mentální retardace pohybuje přibližně okolo 50 až 69. Toto IQ odpovídá u dospělého člověka mentálnímu věku od 9 do 12 let.

Švarcová (2006) uvádí, že lehce mentálně retardovaní jedinci většinou dosáhnou schopnosti užívat účelně řeč a dokážou udržet konverzaci v jejich každodenním životě i když si řeč

osvojují opožděně. Většina těchto jedinců také dosáhne naprosté nezávislosti v praktických domácích dovednostech a také v osobní péči jako je mytí, oblékání, jídlo a hygienické návyky i když jejich vývoj je výrazně pomalejší. Hlavní potíže nastanou již ve školním věku, děti s lehkou mentální retardací mají obvykle velký problém například v oblasti čtení a psaní. Proto těmto dětem velmi prospívá, když je jejich výuka a vzdělávání zaměřena spíše na rozvíjení dovedností a také kompenzování jejich nedostatků. V sociokulturním kontextu, kde se klade jen malý důraz na teoretické vědomosti, nemusí způsobovat lehký stupeň mentální retardace žádné vážnější potíže. Důsledek retardace se ale může objevit, pokud je jedinec také značně sociálně a emočně nezralý. To znamená, když se tyto jedinci dokážou jen obtížně přizpůsobit kulturním tradicím, očekáváním a normám. Nedokážou se vyrovnat s požadavky manželství a výchovy dětí nebo nejsou schopni samostatně řešit problémy, které plynou z nezávislého života. To zahrnuje například získání a udržení si zaměstnání nebo jiné finanční jistoty, zajistit si bydlení a zdravotní péči.

Charakteristika lehké mentální retardace

Jedinci s lehkou mentální retardací trpí sníženou aktivitou psychických procesů, nerovnoměrným vývojem a jeho funkčním oslabením, kde převládají konkrétní, mechanické a názorné schopnosti. Neuropsychický vývoj je opožděný a omezený, somatická onemocnění ojedinělá a je zde opoždění motorického vývoje. V oblasti komunikace a řeči je také zpomalený vývoj, časté jsou poruchy formální stránky řeči a obsahová chudost. Většinou také trpí poruchami citů a vůle jako je afektivní labilita, úzkostnost a impulzivnost (Renotiérová, 2006).

Dle Švarcové (2006) se u lidí s lehkou mentální retardací mohou, ale nemusí v různé míře objevit i přidružené chorobné stavy jako je autismus a jiné vývojové poruchy, poruchy chování, epilepsie nebo tělesná postižení.

Lidé s tímto stupněm postižení jsou vzdělávání podle speciálního vzdělávacího programu (Renotiérová, 2006).

1.2 Základní vzdělávání dětí s mentální retardací

„Cílem školství České republiky je vytvořit takové školní prostředí, které by poskytovalo všem dětem stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistilo právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů. Povinná školní docházka patří k hlavním obdo-

bím, kdy děti všech úrovní schopností a ze všech vrstev obyvatelstva získávají ve škole zkušenosti ze sociálních vztahů v přirozeně různorodých kolektivech svých vrstevníků“ (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 65).

Dle Švarcové (2006) se žáci s mentální retardací ve věku své povinné školní docházky mohou vzdělávat:

1. Formou individuální integrace - zahrnuje vzdělávání žáka v běžné základní škole nebo ve specifických případech ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem postižení.
2. Formou skupinové integrace - představuje vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky s postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem postižení.
3. Ve škole, která je zřízena speciálně pro žáky s mentálním a zdravotním postižením což je základní škola praktická a základní škola speciální
4. Kombinací těchto forem

Vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, které vyplívá ze snížení úrovně jejich rozumových schopností, probíhá s pomocí podpůrných opatření, která se liší nebo jsou poskytována nad rámec individuálních organizačních a pedagogických opatření. Tato opatření jsou spojena se vzděláváním žáků stejného věku ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky s postižením v běžných školách (Švarcová, 2006).

1.2.1 Základní škola praktická

V základní škole praktické se vzdělávají žáci se speciálně vzdělávacími potřebami, které vyplívají s lehké mentální retardace případně jiné úrovně snížení rozumových schopností. Hlavní poslání základní školy praktické jsou speciální výchovné a vzdělávací prostředky a metody, které umožní žákům dosáhnout maximální úrovně znalostí, schopností, dovedností a osobních kvalit při respektování jejich individuálních možností a zvláštností. Cílem speciální vzdělávací a výchovné práce je příprava žáků na úplné zapojení v nejlepším případě na úplnou integraci do běžného občanského života. Vzhledem k tomu, že variabilita schopností a dosažených vědomostí, dovedností a návyků žáků v základní škole praktické je u každého žáka jiná, je nezbytné uplatňovat při jejich vzdělávání individuální přístup odpovídající jejich osobnostním a vývojovým zvláštnostem. Z požadavku integrace dětí s mentálním postižením vyplívá, že děti ze základní školy praktické mají být všude, kde je to možné, vychovávány se svými běžnými nepostiženými vrstevníky. Výjimkou je pouze

proces jejich vyučování, který probíhá samostatně a liší se od procesu vzdělávání běžných žáků. Vyžaduje totiž speciální učební metody, vhodný výběr učiva a individuální přístup učitele, který je podmíněný snížením počtu žáků ve třídě. Výuka žáků se speciálně vzdělávacími potřebami v běžné základní škole je velmi obtížná, protože většina těchto žáků trpí kromě snížených rozumových schopností také poruchami adaptačních schopností a koncentrace pozornosti (Švarcová, 2006).

Povinná školní docházka na základní škole praktické je dle Valenty a Müllera (2003) člena do 3 stupňů:

- Nižší stupeň, tvoří ho 1-3. třída a má 3 základní funkce: diagnostickou, propedeutickou a adaptační.
- Střední stupeň, tvoří ho 4-6. třída, rozšiřuje předmětovou nabídku v oblasti výchovné a informativní.
- Vyšší stupeň, tvoří ho 7-9. třída, která je zaměřena na občanskou, profesní a rodičovskou přípravu žáků a na jejich začlenění do společnosti.

Dle Švarcové (2006) mezi žáky základní školy praktické zařazujeme děti nejen s mentální retardací, ale také děti, jejichž rozumové schopnosti se pohybují téměř na hranici průměru nebo lehkého podprůměru, ale které z různých důvodů neprosplávaly dobře na běžné základní škole. Část žáků na základní škole praktické vytváří děti romského původu, které jsou buď mentálně retardované, nebo intelektově lehce pod průměrem, ale i děti průměrné, které jsou postiženy svými jinými zvyky, návyky, chováním, ale i tím, že neumí dostatečně česky, v některých případech romský jazyk. Zcela znepokojivá je v poslední době skutečnost, že v základní škole praktické roste počet žáků, kteří mají poruchy chování a jsou spíše obtížně vychovatelní než mentálně retardovaní. Tito žáci by se měli dále učit v běžných školách, protože zde velmi narušují proces vyučování. Jejich kázeňské často neúnosné chování by mělo být řešeno etopedickými přístupy. Zařazení žáků se speciálně vzdělávacími potřebami do základní školy praktické provádí ředitel, který tak činní na základě posudku školského poradenského zařízení a se souhlasem zákonného zástupce žáka. Základní škola praktická je devítiletá a žáci si v ní plní povinnou školní docházku. Jsou vzdělávání kvalifikovanými učiteli, speciálními pedagogy.

1.2.2 Základní škola speciální

Švarcová (2006) ve své publikaci uvádí, základní škola speciální vzdělává a vychovává žáky s takovými nedostatky rozumového vývoje, kvůli kterým se nemohou vzdělávat podle

vzdělávacích programů běžné základní školy ani základní školy praktické. Tito žáci jsou však schopni osvojit si elementární vzdělávání. Obsah výchovně-vzdělávací činnosti se zaměřuje na rozvíjení a osvojování adekvátních poznatků, pracovních dovedností, rozvíjení motorických a komunikačních schopností a vypěstování návyků a dovedností samostatnosti a sebeobsluhy, které jsou potřebné ke snižování závislosti na péči dalších osob. V této škole se většinou vzdělávají žáci se středním a těžkým mentálním postižením. Vzdělávání takto postižených žáků je natolik těžká a složitá činnost, že je potřeba nejen odborné speciálněpedagogické vzdělání učitelů a dalších zaměstnanců školy, ale také vhodně upravené podmínky například: nízký počet žáků ve třídě, speciální učebnice a pracovní sešity, školní třídy přizpůsobené jejich speciálním potřebám, přizpůsobený časový rozvrh, ale především klidné, nestresující, nehlukné školní prostředí, ve kterém se žáci cítí bezpečně a jistě a kde se mohou v klidu koncentrovat na školní práci.

Cílem základní školy speciální je vybavit její absolventy takovými vědomostmi, schopnostmi, návyky a dovednostmi, které je dostatečně připraví na vstup do praktické školy dvouleté, jednoleté nebo do odborného učiliště, kde získají odbornou přípravu pro výkon jejich budoucího povolání (Vítková, 2004).

Zařazení žáků se speciálně vzdělávacími potřebami do základní školy speciální uskutečňuje ředitel z doporučení školského poradenského zařízení a se souhlasem zákonného zástupce žáka. Vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami v základní škole speciální je desetileté. Žáci si zde plní povinnou devítiletou školní docházku, přičemž desátý ročník je nepovinný, ale je účelnou součástí vzdělávání žáků se středním a těžkým mentálním postižením (Švarcová, 2006).

1.3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání na základní škole praktické

Obsah, rozsah a podmínky základního vzdělávání na základní škole praktické vymezuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, jehož samostatnou přílohou je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání upravený pro žáky s mentálním postižením. Tento program je určen žákům, kteří z nějakého důvodu třeba z důvodu snížení rozumových schopností nezvládají Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Tento Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání upravený pro žáky s mentálním postižením se snaží, co nejlépe podpořit přípravu na profesní a společenské uplatnění žáků ve společnosti. Stanovuje cíle vzdělávání žáků s mentální retardací, blíže

specifikuje úroveň klíčových kompetencí, kterých by měli žáci dosáhnout do ukončení povinné školní docházky. Také zařazuje jako součást základního vzdělávání průřezová témata a určuje vzdělávací obsah a podmínky pro speciální vzdělávání žáků s různými stupni mentální retardace. Současně umožňuje uplatňování speciálně pedagogických postupů, metod, forem a prostředků vzdělávání, s pomocí kterých mohou žáci dosahovat takových výsledků, které odpovídají jejich nejvyšším možnostem (Pipeková, 2006).

1.3.1 Vzdělávací obsah rámcového plánu základní školy praktické

Švarcová (2006) uvádí, vzdělávací obsah pro žáky na základní škole praktické je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí:

- 1. Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura a cizí jazyk)
- 2. Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace)
- 3. Informační a komunikační technologie** (Informační a komunikační technologie)
- 4. Člověk a jeho svět** (Člověk a jeho svět)
- 5. Člověk a společnost** (Člověk a společnost)
- 6. Člověk a příroda** (Člověk a společnost)
- 7. Umění a kultura** (Hudební výchova Výtvarná výchova)
- 8. Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví a Tělesná výchova)
- 9. Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce)

Jsou vymezeny charakteristikou vzdělávací oblasti, která popisuje postavení a význam vzdělávací oblasti a na ni potom navazuje cílové zaměření vzdělávací oblasti. Tato část vymezuje, k čemu je žák v procesu vzdělávání veden, aby co nejlépe dosahoval klíčových kompetencí. Klíčové kompetence jsou chápány jako soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince ve společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, jaké kompetence jedince přispívají k jeho dalšímu vzdělávání a k jeho úspěšnému a spokojenému životu (Švarcová, 2006).

Švarcová (2006) uvádí, rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání upravený pro žáky s mentálním postižením vymezuje následující klíčové kompetence:

- Kompetence komunikační

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní
- Kompetence sociální a personální

Vzdělávání žáků s mentální retardací probíhá velmi podobně jako vzdělávání žáků s jinými druhy zdravotního postižení buď v běžné škole, nebo ve škole samostatně zřízené pro žáky s postižením uvádí Pipeková (2006).

Těchto devět vzdělávacích oblastí, které uvádím výše, jsou stejné jak pro základní školu praktickou tak i pro běžnou základní školu. Žáci mají převážně stejné předměty, které se liší vesměs jen počtem hodin, ale samozřejmě i upravením obsahu výuky, která je přizpůsobena jejich rozumovému vnímání. Některý předmět se odlišuje o 1 nebo 2 hodiny týdně, jiný předmět klidně i o 10 hodin.

Dle Učebních plánů vzdělávacích programů pro základní vzdělávání vydaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (2009), se například v předmětu Český jazyk vyučuje na základní škole praktické dohromady za 1. i 2. stupeň 56 hodin týdně a na běžné základní škole pouze 50 hodin týdně. Naopak v předmětu Chemie se na běžné základní škole vyučuje 6 hodin, ale na základní škole praktické jen 1 hodina týdně. Nejvíce se rozpětí hodin liší v předmětech Tělesná výchova a Pracovní činnosti. V předmětu Tělesná výchova se na základní škole praktické vyučuje týdně za 1. i 2. stupeň dohromady 27 hodin a na běžné základní škole pouze 18 hodin a v předmětu Praktické činnosti se na základní škole praktické vyučuje za 1. i 2. stupeň 40 hodin týdně a na běžné základní škole jen 7 hodin. Tento velký rozdíl v rozpětí hodin je zřejmě způsoben tím, že základní škola praktická je zaměřena spíše na rozvinutí praktických dovedností svých žáků a běžná základní škola je zaměřena na znalosti ze všech možných oblastí.

2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

Lidé s mentálním postižením, stejně jako všichni ostatní mají právo na další vzdělání. Vzdělání je velmi důležitá součást života, čím lépe se podaří rozvinout rozumové, manuální, komunikační a sociální schopnosti, tím větší mají naději, že se lépe začlení do společnosti (Švarcová, 2006).

Po dokončení povinné školní docházky v základní škole praktické a speciální mohou žáci pokračovat ve svém vzdělávání v odborných učilištích nebo v praktických školách s tříletou, dvouletou a jednoletou přípravou na budoucí povolání. Žáci, kteří absolvovali základní školu praktickou, mohou nastoupit do odborných učilišť základní školy praktické s tříletou a dvouletou přípravou a žáci, kteří absolvovali základní školu speciální, mohou nastoupit na praktickou školu jednoletou, která je zaměřena především na praktickou profesní přípravu. Absolventi základní školy praktické mají možnost absolvovat kurz k doplnění vzdělání na úrovni běžné základní školy. Po jeho úspěšném zakončení mají možnost vykonat přijímací zkoušky na jakémkoliv typu středních škol stejně jako jejich vrstevníci, kteří absolvovali běžnou základní školu. V současné době mají také možnost, ucházet se o přijetí na jakékoliv střední škole, bez toho aniž by museli absolvovat kurz doplnění vzdělání. V případě, že složí úspěšně přijímací zkoušku a prokážou tak odpovídající vědomosti, schopnosti, dovednosti, zájmy a podmínky zdravotní způsobilosti pro příslušný zvolený obor, budou přijati (Renotierová, 2006).

Dle Pipekové (2006) **mohou žáci ukončením zvoleného vzdělávacího programu dosáhnout tohoto stupně vzdělání:**

1. Střední vzdělání – Toto vzdělání žák získá úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce jeden nebo dva roky v denní formě vzdělávání. Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou a dokladem o dosažení středního vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce.

2. Střední vzdělání s výučním listem – Tohoto vzdělání žák dosáhne úspěšným zakončením vzdělávacího programu v délce dvou nebo tří let denní formy vzdělávání. Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou a dokladem o dosažení středního vzdělání s výučním listem je vysvědčení o závěrečné zkoušce a samozřejmě také výuční list.

2.1 Odborné učiliště

Tradičním způsobem dalšího vzdělávání absolventů základní školy praktické je odborné učiliště. Poskytuje poměrně širokou nabídku možností výběru profesní přípravy, z které si žáci mohou zvolit učební obor podle svých možností, schopností a zájmů. Odborné učiliště navazuje v teoretické části vzdělávání na vzdělávací program základní školy praktické, jejíž učivo prohlubuje a doplňuje. Cílem odborného učiliště je příprava žáků na profesní uplatnění s důrazem na předávání praktických dovedností. Nabídka učebních oborů je velmi široká, takže poskytuje možnost uplatnění zájmů většině absolventů základní školy praktické. Délka studia na odborném učilišti je buď dva, nebo tři roky. Příprava pro výkon jednoduchých činností žáků, kteří jsou schopni pracovat samostatně, ale jejichž činnost musí být řízena jinými osobami, se realizuje v samostatné třídě odborného učiliště a trvá dva roky. Příprava žáků pro výkon jednoduchých činností není ukončeno výučním listem, ale jenom vydáním vysvědčení (Švarcová, 2006).

Příklady dvouletého oboru: 29-53-E/002 pekařské práce, 69-53-E/001 práce v autoservis. Příklady tříletého oboru: 65-52-E/001 kuchařské práce, 36-67-E/001 zednické práce (Národní ústav odborného vzdělávání, 2006).

2.2 Praktická škola

Velké problémy při své přípravě na profesní uplatnění měli donedávna žáci základní školy praktické, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku. Pro tyto žáky byl na základě experimentu Výzkumného ústavu pedagogického v Praze zhotoven model praktické rodinné školy. Tento model se v praxi velmi osvědčil a na jeho základě se poté odvinul celý systém praktického školství jako vzdělávací nabídka středního vzdělávání pro mládež, která se z důvodu snížení svých rozumových schopností nebo kvůli dalším jiným vadám a onemocněním nemůže vzdělávat v středním odborném učilišti nebo odborném učilišti. V současnosti existují dva typy praktických škol, praktická škola s jednoletou a dvouletou přípravou (Švarcová, 2006).

Praktická škola je první školou, která umožňuje profesní přípravu také absolventům základní školy speciální a také první typ školy, který poskytuje společné vzdělávání žákům s různým dosaženým stupněm základního vzdělání (Jesenský, Janiš, 2004).

2.2.1 Praktická škola dvouletá

Dle Pipekové (2006) je praktická škola dvouletá určena pro žáky se speciálně vzdělávacími potřebami, které vyplývají z jejich snížených rozumových schopností nebo z jiných postižení, kteří ukončili povinnou školní docházku na základní škole praktické nebo základní škole speciální v nižším než devátém ročníku a v odůvodněných případech i v devátém ročníku základní školy. Praktická škola dvouletá je určena pro děvčata i chlapce. Vzdělávání v praktické škole poskytuje žákům se speciálně vzdělávacími potřebami doplnění a rozšíření všeobecného vzdělání dosaženého v průběhu povinné školní docházky a osvojení dovedností a vědomostí, které jsou potřeba k vykonávání jednoduchých úkonů v různých profesních odvětvích i v každodenním životě.

Ve vzdělávacím programu praktické školy dvouleté je kladen důraz především na vytvoření kladného vztahu k práci, rozvinutí komunikačních dovedností, základní orientování se v celospolečensky závažných problémech, kultivaci osobnosti, výchovy ke zdravému životnímu stylu, dosažení maximální možné míry samostatnosti a posílení předpokladů sociální integrace žáků (Švarcová, 2006).

Vzdělávání na praktické škole zahrnuje tyto vzdělávací oblasti: vzdělávání jazykové a literární, občanský a osobnostní rozvoj, estetické a matematické vzdělávání, rozvoj tělesné kultury a oblast praktických dovedností. Klíčové dovednosti jsou především v oblasti interpersonálních a personálních dovedností, v oblasti komunikace a ve všeobecně vzdělávací a praktické složce vzdělávání. V praktických školách se vzdělávají žáci s různými druhy a s různým stupněm zdravotního postižení, proto musí být způsobilost žáků ke vzdělávání posouzena odborným lékařem. Na základě jeho doporučení jsou na žáka stanoveny požadavky, které budou dostatečně respektovat jeho zdravotní stav, individuální zvláštnosti a specifické problémy, které vyplývají ze stupně a povahy postižení (Pipeková, 2006).

2.2.2 Praktická škola jednoletá

Do praktické školy jednoleté jsou přijímáni žáci s těžkým zdravotním postižením a s těžkým stupněm mentálního postižení, žáci s poruchou autistického spektra, kteří získali ucelené vzdělání na úrovni základní školy speciální, případně na základní škole praktické, ukončili povinnou školní docházku a ze zdravotních a jiných závažných důvodů se nemohou vzdělávat v jiném druhu nebo typu škol. Praktická škola jednoletá je určena pro děvčata i chlapce (Švarcová, 2006).

Absolventi praktické školy jednoleté mohou v rámci svých schopností a individuálních možností najít uplatnění v chráněných pracovištích a v pomocných pracích různých profesních sfér. Praktická škola jednoletá je ukončena závěrečnou zkouškou a dokladem o dosažení středního vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce (Pipeková, 2006).

3 PROFESNÍ PORADENSTVÍ

Vzdělávání a výchova lidí s postižením sebou nese řadu specifických problémů a otázek, ve kterých rodina, pedagogové, učitelé i vychovatelé, potřebují občas poradit a podpořit od dalších specializovaných odborníků. Mohou se tedy obrátit na služby školských poradenských zařízení. Školským poradenským zařízením se rozumí speciálněpedagogické centra nebo pedagogicko-psychologické poradny (Slowík, 2007).

V těchto zařízeních mohou žáci absolvovat baterii testů zaměřených na profesní orientaci, které by jim měly pomoci při rozhodování o jejich dalším osudu. Na scénu nastupuje profesní poradenství, při kterém se snaží odborní pracovníci, psychologové, učitelé, ale hlavně také výchovní poradci žákům, co nejvíce a nejlépe poradit při výběru dalšího studia případně volby povolání.

3.1 Podstata profesního poradenství

Poradenství pro volbu povolání a zaměstnání je proces, ve kterém je klientům a žákům škol poskytována pomoc a podpora při rozhodování o své studijní a profesní orientaci, ale i při výběru vhodné profese a vzdělávací cesty k této profesi. Je to důležité rozhodnutí, které zásadním způsobem ovlivňuje celý život, vnitřní uspokojení, ale i materiální zázemí jedince (Národní vzdělávací fond, 2005).

Opatřilová (2006) ve své publikaci uvádí, aby profesní poradenství bylo poradenstvím více než dobrým, je potřeba si všimnout a ujasnit si hlavní cíle a úkoly, které je nutné splnit.

Při nalezení správné volby jde o celý soubor rozhodovacích kroků, které spolu určitým způsobem souvisejí, různě na sebe navazují a v konečném výsledku vytvářejí vzdělávací a profesní dráhu příslušného člověka. Výběr povolání tedy opravdu není jednorázový čin, ale celoživotní proces, který bere v úvahu řadu vnějších a vnitřních stránek. Vnější stránky tohoto rozhodovacího procesu jsou dány na jedinci nezávislými podmínkami, ve kterých se nachází. Kromě sociálních, kulturních a společenských aspektů se jedná především o situaci na trhu práce, jaká je poptávka po jistých kvalifikacích a o dostupných vzdělávacích možnostech. Za vnitřní stránky pak pokládáme vlastnosti, znalosti a dovednosti každého člověka. Jsou dány jeho společenským, kulturním a sociálním chápáním své role ve společnosti, svým tělesným a duševním vybavením, věkem, v některých případech i rasovou či etnickou příslušností, ale také lokální situací na trhu práce a ochotou přizpůsobit se za určitou nabídkou zaměstnání. (Národní vzdělávací fond, 2005).

První rozhodování o volbě povolání se odehrává okolo patnáctého roku, což je věk, kdy se fantazie volby budoucího povolání mění ve fázi střízlivých rozpaků. Mladý člověk v tomto věkovém období má velmi zkrácené představy o možnostech, většinou má nevyhraněné odborné zájmy a obvykle i zmatený obraz sebepojetí utvářený z obrazů školy, rodičů, kamarádů a vlastního sebevědomí (Opatřilová, 2005).

Dle Národního vzdělávacího fondu (2005) na každého mladého člověka působí řada různých vlivů. Je to například:

- přání rodičů („Chci, aby se můj syn stal uznávaným lékařem“)
- různé mediální vzory („Chci se stát slavným hercem/ herečkou“)
- příklad od kamaráda („Martin je finanční poradce a má drahé auto, je bohatý“)

S těmito vlivy samozřejmě souvisí ještě další kritéria, která jsou součástí rozhodovacího procesu. Někteří mladí lidé si kladou nerealistické cíle, protože mnohdy nejsou schopni odhadnout svoje možnosti. Mohou se tedy buď přecenit, nebo podcenit a těžko říct, co je potom horší. Jestli jim máme pomoci, neznamená to, že rozhodneme za ně, učinit rozhodnutí musí oni sami, ale můžeme jim zprostředkovat co nejvíce informací, aby se rozhodli správně (Národní vzdělávací fond, 2005).

3.2 Cíle profesního poradenství

Opatřilová (2006) uvádí, úkolem a hlavním cílem profesního poradenství je doporučení žákům či klientům vhodné a všestranně vyhovující profese.

Cílem také je zajistit, aby kariérové a vzdělávací rozhodnutí jedinců mělo řádný základ a pomohlo jim dosáhnout efektivního uplatnění v dalším životě. Poradenská péče se také snaží být co nejvýznamnější oporou žákům a klientům při přechodu mezi úrovněmi a sektory vzdělávání, odborné přípravy a při přechodu ze školy do běžného dospělého a pracovního života (Národní vzdělávací fond, 2005).

Podle Opatřilové (2006) by poradce měl poskytovat a užívat takové informace, které umožní přizpůsobit profesní volbu reálným schopnostem a předpokladům každého jedince. Poradce by při svém doporučování měl vzít v úvahu tyto tři oblasti:

- požadavky studia neboli přípravy na danou profesi
- nároky na výkon povolání
- předpoklady k dlouhodobému vykonávání

Černá (2009) uvádí, za účelem volby co nejvhodnějšího budoucího povolání, lze provádět různá psychologická vyšetření, která zahrnují – vyšetření inteligence, vyšetření dílčích schopností a dovedností, vyšetření osobnosti a posouzení struktury zájmů. Tato vyšetření pak mohou značně ovlivnit a usnadnit další rozhodování.

Poradce musí být především schopen informovat a orientovat klienty, žáky k uskutečnění uvědomělé volby povolání. Pojem profesní orientace zahrnuje všechna opatření a prostředky, které informují a přispívají k orientaci nejen žáků, ale i jejich rodičů, učitelů a jiných zainteresovaných skupin. Poradce seznamuje žáky a klienty s podmínkami práce v co největším počtu povolání a s podmínkami, které jsou potřeba splnit z oblasti kvalifikačních předpokladů. Poskytuje klientům a žákům informace pro volbu druhu vzdělání nebo profesní přípravy, s přihlédnutím k jejich způsobilosti, schopnostem, dovednostem, zájmům a možnostem zaměstnání. Mladým lidem, kteří opustili předčasně školní docházku, poskytuje poradce informace o jiných možnostech, jak získat potřebnou kvalifikaci (Opatřilová, 2006).

3.3 Systém poradenství

Volba povolání nepochybně ovlivňuje celý lidský život a u většiny lidí i kvalitu jejich práce. Z toho plyne, že by se měl stát podporou volby povolání systematicky zabývat. Měl by lidem poskytovat dostatečné informace, na základě kterých je možné se zodpovědně rozhodnout. Je nezbytné nabídnout takový poradenský systém a servis služeb, který poskytne základní orientaci v jednotlivých oblastech dalšího vzdělávání, trhu práce a vlastních možnostech (Atlas školství, 2009).

Fungující a dobře strukturované poradenské služby jsou významné jak pro funkci vzdělávacího systému, tak pro funkci trhu práce a neméně důležité je i jejich vzájemné propojení. Poradenské služby ve školství mají dlouholetou tradici. Jsou zabezpečovány poradenskými školskými pracovišti, ale často jsou také přímo na školách. Jejich hlavním cílem je utvářet schopné podmínky pro zdravý fyzický, duševní a sociální vývoj žáků a studentů, pro rozvíjení jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v jeho průběhu. Výchovné poradenství má pořád viditelné rezervy v okruhu přípravy žáků a studentů na vstup do světa dospělých, kteří vycházejí ze škol značně nepřipraveni a o mnohém neinformováni. Situace se ale velmi zlepšila po zavedení vzdělávacích oblastí „výchova k volbě povolání“ (na základních školách) a „úvod do světa práce“ (na středních školách). Větší prospěch by žáci a studenti ale měli, kdyby tyto předměty nebyly vyučovány v rámci společensko-vědních předmětů,

ale byly by předměty plnohodnotnými, které by vyučovali výchovní poradci (Národní vzdělávací fond, 2005).

Právě výchovní poradci a také pedagogicko-psychologické poradny mají v oblasti školství nezastupitelnou funkci při první volbě povolání. Avšak na některých školách tuto funkci může zastávat i školní psycholog. Velkou podporou pro mládež při volbě jejich budoucího povolání jsou v dnešní době poradenské útvary úřadů práce nebo také jejich poradenská a informační střediska (Atlas školství, 2009).

Žák, který se potřebuje poradit, se dle Opatřilové (2006) může obrátit na tato zařízení, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra, střediska výchovné péče a na informační a poradenské střediska.

Již pár posledních let je velkým problémem nezaměstnanost absolventů škol. Stále častěji se ale ukazuje, že to nesouvisí jen s přechodem studentů ze školy do praxe, ale jde o strukturální nezaměstnanost. V určitých oborech, povoláních či profesních směrech se tento problém vyskytuje mnohem častěji než v jiných. Jedním z řešení tohoto problému by mohlo být především ovlivňování výuky na školách tak, aby školy více otevíraly obory, jejichž absolventi nacházejí snadněji uplatnění na trhu práce (Národní vzdělávací fond, 2005).

3.3.1 Specifika profesního poradenství na základní škole praktické ve Veselí nad Moravou

Profesní poradenství na základní škole praktické ve Veselí nad Moravou se určitě liší od profesního poradenství na běžné základní škole. Výchovná poradkyně se žákům velmi věnuje a snaží se jim vyjít ve všem vstříc a to všemi možnými způsoby a prostředky. Žáci zde mají již od 8. třídy možnost navštěvovat různé exkurze na jednotlivá pracoviště, kde by se v budoucnu mohli dále vzdělávat. Na těchto exkurzích si mohou žáci pod odborným vedením na vlastní kůži vyzkoušet něco málo z daného oboru. Mohou si například zkusit něco vyrobit ze dřeva nebo uvázat květinovou vazbu či vytvořit výrobek z marcipánu. Pro žáky je téměř vždy připraven odvoz tam i zpět do místa, kde se příslušná škola nebo učiliště nachází, takže zde odpadá problém pro žáky ze sociálně slabších rodin. Po domluvě s výchovnou poradkyní, která se předem dohodne s žáky, jaký obor by je zajímal, přijedou zástupci některých škol i přímo na základní školu praktickou. Pracovníci středních škol a učilišť, ze kterých přijíždějí, tak mohou žákům přímo popsat, jaké obory jsou pro ně nabízeny a co přesně ten a jiný obor zahrnuje. Také jsou průběžně pro rodiče žáků pořádány schůzky, které se týkají volby jejich dalšího vzdělávání.

Poznámka: Základní škola praktická ve Veselí nad Moravou nemá v názvu školy slovo **praktická**. Škola ale samozřejmě patří do sítě speciálních škol a její celý název zní Základní škola Veselí nad Moravou, Kollárova 1045. Vzhledem k problematice, kterou se zabývám, jsem si dovolila slovo praktická používat, protože jsem tím chtěla upřesnit jeho význam.

3.4 Pracovně-profesní poradenství úřadů práce

Je speciálním typem poradenství, který je zaměřen na řešení různých problémů, které souvisejí s prací, zaměstnáním a povoláním člověka. Respektuje ve svém jednání platné mezinárodní dokumenty, má interdisciplinární charakter a je součástí politiky zaměstnanosti. Je založeno na znalostech z oboru ekonomie, psychologie, práva, pedagogiky, lékařství, sociologie a na znalostech specifik jednotlivých profesí. V těchto sférách jsou potom poskytovány poradenské služby klientům, kteří se mohou na pracovníky úřadů práce obrátit buď osobně, nebo prostřednictvím pracovníků a firem zprostředkovávající zaměstnání (Atlas školství, 2009).

Dle Národního vzdělávacího fondu (2005) jsou poradenské služby na úřadech práce poskytovány zdarma. Jedná se o poradenství zejména v oblasti rekvalifikace a zprostředkování zaměstnání, které se prolíná do činnosti všech útvarů úřadu práce. Poradenské služby se zde dají rozdělit do dvou oblastí:

- odborné poradenství pro volbu a změnu zaměstnání,
- základní poradenství při zprostředkování zaměstnání.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘEDMĚT A CÍL VÝZKUMU

Předmětem mého výzkumu je zjišťování informovanosti žáků a rodičů na Základní škole praktické o problematice dalšího vzdělávání. Informovanost je totiž jedním z velmi podstatných úkolů profesního poradenství. Cílem profesního poradenství je nejen informovat, ale také usměrnit představy a pohledy rodičů a žáků na jejich další možné vzdělávání. V souvislosti s podstatou profesního poradenství jsem se tedy rozhodla zaměřit výzkum právě na představy a pohledy žáků a jejich rodičů v oblasti dalších možností jejich vzdělávání. Mají-li dostatečné informace o této problematice, kde je získali, kdo nebo co, je bude ovlivňovat v jejich rozhodování a také jestli rodiče podporují své děti v dalším vzdělávání. Hlavním výzkumným cílem je **zmapování představ a pohledů žáků základní školy praktické a jejich rodičů na další vzdělávání.**

Dále jsem si stanovila tyto čtyři dílčí výzkumné otázky:

- ✓ Mají žáci po absolvování základní školy praktické zájem se dále vzdělávat?
- ✓ Kdo nebo co ovlivňuje rozhodování o dalším vzdělávání žáků základní školy praktické?
- ✓ Zajímají se rodiče žáků základní školy praktické o další vzdělávání svých dětí?
- ✓ Podporují rodiče žáků základní školy praktické své děti v dalším vzdělávání?

4.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný vzorek jsem vybírala záměrně, protože jsem výzkum prováděla na konkrétní škole ve Veselí nad Moravou. Vzhledem k tomu, že mě zajímaly pohledy a představy na další vzdělávání jak žáků, tak i jejich rodičů, mám proto dva výzkumné soubory.

4.2 Výzkumný soubor 1 – žáci

První výzkumný soubor tvoří žáci 8. a 9. třídy základní školy praktické ve Veselí nad Moravou. Žáků bylo deset z 8. třídy a deset z 9. třídy, dohromady tedy 20 respondentů, z toho 7 dívek a 13 chlapců. Jejich věk se pohyboval od 14 do 17 let, což je právě ten věk, ve kte-

rém se musí rozhodnout, co by chtěli v životě dělat, jaké střední vzdělání by chtěli absolvovat, případně jakou profesi by chtěli vykonávat.

4.2.1 Představitelé výzkumného souboru 1 - žáci

Adéla:

Adéle je 14 let, do základní školy praktické chodí od 5. třídy a do školy chodí ráda. Po jejím absolvování by se chtěla učit cukrářkou.

Denis:

Denisovi je 16 let, do základní školy praktické chodí od 8. třídy, do školy moc rád nechodí, protože ho to nebaví. Na jakou školu by chtěl jít po dokončení základní školy praktické ještě neví, ale možná by se chtěl stát kuchařem.

Dominika:

Dominice je 15 let, do základní školy praktické chodí od 2. třídy, do školy chodí ráda, ale spíš kvůli kamarádkám. Až dokončí základní školu praktickou, chtěla by se stát pečovatelkou, aranžérkou nebo kuchařkou.

Honza:

Honzovi je 16 let, do základní školy praktické chodí od 7. třídy, do školy rád nechodí, protože se tam nudí. Až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se jít učit asi na opravářské práce.

Lad'a:

Lad'ovi je 14 let, do základní školy praktické chodí od 7. třídy a do školy moc rád nechodí. Co bych chtěl dělat až dokončí základní školu praktickou ještě neví.

Marek:

Markovi je 15 let, do základní školy praktické chodí od 6. třídy a do školy moc rád nechodí, protože se mu nechce vstávat. Po absolvování základní školy praktické by se chtěl učit pokrývačem.

Nikola 1:

Nikole je 16 let, do školy chodí ráda a do základní školy praktické chodí od 1. třídy. Po absolvování základní školy praktické by se chtěla učit na cukrářku.

Nikola 2:

Nikole je 15 let, do základní školy praktické chodí od 8. třídy, do školy chodí moc ráda, protože se ráda učí. Po absolvování základní školy praktické by se chtěla učit na kuchařku nebo cukrářku.

Oldřich:

Oldřichovi je 16 let, do školy chodí rád a do základní školy praktické chodí od 1. třídy. Až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se jít učit na opraváře zemědělských strojů.

Ondra:

Ondrovi je 14 let, do základní školy praktické chodí od 2. třídy, do školy moc rád nechodí, protože mu nejde Český jazyk. Jakou školu by chtěl navštěvovat po absolvování základní školy praktické zatím neví.

Patrik:

Patrikovi je 16 let, do základní školy praktické chodí od 8. třídy, do školy moc rád nechodí, protože se tam nudí. Až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se učit na pokrývače.

Pavel:

Pavlovi je 15 let, do základní školy praktické chodí od 6. třídy, do školy chodí celkem rád, ale někdy se mu nechce. Po absolvování základní školy praktické, by se chtěl jít učit zřejmě na tesaře.

Roman 1:

Romanovi je 16 let, základní školu praktickou začal navštěvovat v 5. třídě, do školy chodí rád. Pokud Romana vezmou na obor zahradníka již v tomto roce, ukončí docházku na základní škole praktické již v 8. třídě.

Roman 2:

Romanovi je 14 let, základní školu praktickou začal navštěvovat již ve 3. třídě, do školy moc rád nechodí, protože ho nebaví. Po ukončení povinné školní docházky na základní škole praktické by se chtěl jít učit na obor zedník / obkladač.

Sabina:

Sabině je 17 let, základní školu praktickou navštěvuje od 3. třídy, do školy chodí moc ráda. Po ukončení povinné školní docházky na základní škole praktické by se chtěla vyučit kuchařkou a potom by si také ráda udělala kurz na kadeřnici.

Sandra:

Sandře je 14 let, do základní školy praktické chodí od 1. třídy a do školy chodí ráda. Po absolvování základní školy praktické by se chtěla vyučit cukrářkou.

Tomáš 1:

Tomášovi je 16 let, základní školu praktickou navštěvuje od 6. třídy a do školy chodí rád. Až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se vyučit pokrývačem.

Tomáš 2:

Tomášovi je 14 let, základní školu praktickou navštěvuje od 7. třídy, do školy chodí rád, ale nerad se učí. Až absolvuje základní školu praktickou, chtěl by se vyučit automechanikem.

Veronika:

Veronice je 15 let, základní školu praktickou navštěvuje už od 2. třídy, do školy chodí ráda, ale nerada, když píšou písemku nebo test. Po ukončení povinné školní docházky by se chtěla vyučit pečovatelkou, protože má moc ráda děti.

Zbyněk:

Zbyňkovi je 15 let, základní školu praktickou navštěvuje od 6. třídy a do školy chodí rád. Po absolvování základní školy praktické by se chtěl učit na opraváře zemědělských strojů.

4.3 Výzkumný soubor 2 - rodiče

Druhý výzkumný soubor tvoří 13 rodičů žáků ze základní školy praktické ve Veselí nad Moravou. Po vyhodnocení dotazníků jsem zjistila, že všechny dotazníky vyplňovaly ženy, tedy matky žáků. Věk matek žáků se pohyboval v rozmezí od 34 do 66 let. Jejich nejvyšším dosaženým vzděláním bylo jedenkrát vyšší odborné vzdělání, osmkrát střední odborné učiliště nebo učiliště a čtyřikrát pouze základní vzdělání. 11 z dotazovaných matek má další děti, 2 matky odpověděly, že děti nemají.

5 TYP A METODY VÝZKUMU

Protože jsem problematiku profesního poradenství prostřednictvím informovanosti žáků a rodičů chtěla zkoumat hlouběji, rozhodla jsem se pro kvalitativní typ výzkumu jak ve výzkumném vzorku 1 - žáci, tak i ve výzkumném vzorku 2 - rodiče.

5.1 Metoda polostrukturovaného rozhovoru

Pro výzkumný soubor 1 tedy žáky, jsem zvolila metodu hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Do rozhovoru s žáky jsem měla připraveno celkem 23 otevřených i uzavřených otázek, které jsem vypracovala sama. Otázky jsem měla rozděleny do několika kategorií. Jednotlivé kategorie byly zaměřeny na vztah žáka ke škole a na jeho zájmy, na žáka a jeho budoucnost a na žáka a jeho sourozence.

5.1.1 Otázky do rozhovorů pro děti 9. třídy Základní školy praktické ve Veselí nad Moravou

1) Úvod:

- 1) Jak se jmenuješ?
- 2) Kolik je Ti let?

2) Škola a zájmy:

- 3) Chodíš rád/a do školy?
- 4) Chodíš do této školy od první třídy?
- 5) Jaký předmět, předměty ve škole máš nejraději?
- 6) Máš nějaké zájmy?
- 7) Co Tě baví?
- 8) Chodíš do nějakého zájmového kroužku?
- 9) Co děláš, když přijdeš ze školy?
- 10) Pomáháš doma rodičům např.: s domácími pracemi, nákupem, s dalším sourozencem?

3) Budoucnost:

- 11) Co bys chtěl/a dělat až dokončíš základní školu?
- 12) Čím bys chtěl/a v životě být?
- 13) Chtěl/a bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce?
- 14) Máš informace o tom, kam bys mohl/a jít na další školu?
- 15) Víš, jakou práci bys mohl/a dělat, kdybys na žádnou další školu nešel/ nešla?
- 16) Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole?
- 17) Jak si představuješ svou budoucnost?

4) Sourozenci:

- 18) Máš nějaké sourozence? Kolik?
- 19) Kolik je jim let?
- 20) Chodí nebo chodili taky na tuto školu?
- 21) Jestli jsou starší než Ty, co dělají? Studují, pracují?
- 22) Jak se jim daří, to co dělají?
- 23) Vycházíte spolu?

5.2 Metoda dotazníku

V případě výzkumného souboru 2, tedy rodičů, jsem zvolila metodu dotazníku, což je metoda psaného řízeného rozhovoru. Otázky do dotazníků jsem volila jak otevřené, tak uzavřené a byly zaměřeny především na další vzdělávání žáků základní školy praktické. Všechny otázky jsem vypracovala sama, stejně jako v metodě polostrukturovaného rozhovoru. Metodu dotazníku jsem si vybrala, protože to byla nejpraktičtější cesta pro získání informací, které jsem potřebovala pro svůj výzkum. Dotazník sice není metodou tak efektivní, jako je rozhovor, ale málokterý z rodičů by byl ochotný se mnou rozhovor absolvovat a to většinou z časových nebo i jiných důvodů. Vzor dotazníku viz. Příloha PI.

6 PRŮBĚH VÝZKUMU

6.1 Přípravy výzkumu

Můj výzkum započal tím, že jsem si v říjnu 2009 telefonicky sjednala schůzku s ředitelem Základní školy praktické ve Veselí nad Moravou Mgr. Miroslavem Slavíkem, který mě po krátkém rozhovoru odkázal na výchovnou poradkyni Mgr. Jitku Kozumplíkovou.

Dále jsem tedy komunikovala jen s výchovnou poradkyní, která byla velmi ochotná a odpověděla mi na všechny otázky, které mě zajímaly, a objasnila mi také, jak na jejich škole probíhá profesní poradenství. Poté jsme se domluvily na datu, kdy provedu rozhovory s jednotlivými žáky a přislíbila mi také, že mi zavolá a upřesní datum rodičovské schůzky, která se měla konat na téma dalšího vzdělávání, a na které jsem chtěla s rodiči vyplnit dotazníky. Z důvodu komunikačního šumu jsem se ale nakonec rodičovské schůzky nezúčastnila.

6.2 Provedení výzkumu

Rozhovory s žáky základní školy praktické jsem provedla 16. 2. 2010 v 9. třídě a 11. 3. 2010 v 8. třídě. V tyto dny jsem také po všech žácích poslala dotazník pro jednoho z jejich rodičů. Z dvaceti poslaných dotazníků se mi vrátilo 13. Návratnost tedy činila 65 procent.

Rozhovory s žáky byly po celou dobu nahrávány na záznamové zařízení. Před zahájením rozhovoru jsem vždy požádala o výslovný souhlas každého žáka s nahráváním. Rozhovor probíhal ve sborovně na základní škole praktické, kde se děti cítily příjemněji než ve třídě a kde nás nikdo nerušil. Rozhovory se uskutečnily jednotlivě s každým žákem zvlášť a každý rozhovor trval různě dlouho, většinou ale od 10 do 20 minut. Povídala jsem si s žáky o tématech, která jsem měla přichystaná, ale také o tématech, která vyplynula z kontextu. Někteří žáci byli velmi hovorní, a sami se rádi rozpovídali o svém životě a budoucnosti, jiní byli naopak skoupí na slovo a odpovědi na kladené otázky jsem z nich musela doslova „dolovat“.

Po dokončení posledního rozhovoru, jsem všechny rozhovory přepsala do písemné podoby. Poté jsem si rozhovory i dotazníky neustále pročítala a pomocí metody kódování jsem hledala společné jednotky, které jsem přiřazovala k jednotlivým klíčovým slovům a kategoriím. Následně jsem se pokusila o srovnání a vyhodnocení jednotlivých výsledků v kate-

gorii otázek, které měly stejný význam jak v rozhovorech pro žáky, tak v dotaznících pro rodiče.

Přepisy rozhovorů budou společně s vypracovanými dotazníky připraveny k nahlédnutí u státních závěrečných zkoušek.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU

7.1 Oblast zájmu o další vzdělávání

Z 20 ti dotazovaných žáků v oblasti zájmu o další vzdělávání 20 žáků odpovědělo, že mají zájem o nějaký typ středního vzdělání. Když jsem se žáků dotazovala, jestli již mají představu, jaký obor střední školy by chtěli navštěvovat, pouze 3 žáci z 20 ti mi odpověděli, že ještě neví. Zbýlých 17 žáků již mělo přibližně představu, jaký obor si zvolí. Žáci, kteří ještě nebyli úplně rozhodnuti, na kterou školu si přihlášku podají, se zmínili o dvou nebo i třech oborech mezi kterými se rozhodují. U dívek se objevovaly tyto obory, nejfrekventovanější odpovědí byl obor cukrářka, který se objevil čtyřikrát, druhá nejčastější odpověď byl obor kuchařka, ten se objevil třikrát, třetí v řadě byl obor pečovatelka, ten se objevil dvakrát a na posledním místě se umístily obory aranžérka a kadeřnice, které byly zmíněny jedenkrát. U hochů byly zmíněny následující obory, nejčastější odpovědí se stal obor pokrývač, který se objevil třikrát, druhý v pořadí se stal obor opravář zemědělských strojů, ten byl zmíněn dvakrát a na třetím a zároveň posledním místě se objevily obory opravářské práce, zedník/obkladač, tesař, automechanik a zahradník, které byly zmíněny pouze jednou. Když jsem se žáků tázala, jak by si představovali svou budoucnost, 14 žáků odpovědělo, že by rádi vykonávali každý své vytoužené povolání, 4 žáci odpověděli, že zatím ještě nevědí, co by v budoucnu rádi dělali a poslední 2 žáci odpověděli, že svou budoucnost vidí velmi dobře, ale nijak konkrétně se dále nevyjádřili.

V dotazníku jsem se na oblast zájmu ptala matek žáků otázkou, jestli mají zájem o další vzdělání pro jejich děti. Na tuto otázku všechny matky žáků odpověděly kladně, tedy 13 matek odpovědělo, že má zájem o další vzdělání pro svoje děti.

7.1.1 Ukázky z rozhovorů

Žákyně Nikola by ráda po absolvování základní školy praktické navštěvovala obor cukrářka. Je přesvědčena o tom, že ji tento obor bude bavit a ráda by si po obdržení výučního listu dodělala nástavbové studium, které by chtěla zakončit maturitní zkouškou.

Co bys chtěla dělat, až dokončíš základní školu? „*Chci jít za kamoškou na cukrářku do Bzence.*“ Chtěla bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce? „*Na školu.*“ Myslíš,

že Tě to bude bavit? „*Jo.*“ A máš tam už poslanou přihlášku? „*Jo.*“ A chtěla by sis pak i dodělat maturitu? „*Jo to bych chtěla, ale docela se toho bojím.*“ Jak si představuješ svou budoucnost? „*Chtěla bych dodělat tu cukrářku a věnovat se atletice.*“

(Nikola)

Žákyně Sabina by chtěla po absolvování základní školy praktické navštěvovat obor kuchařka. Také jako její spolužačka Nikola, by si ráda po obdržení výučního listu, dodělala nástavbové studium a ukončila ho maturitní zkouškou. Po složení maturitní zkoušky, by si velmi ráda udělala také kadeřnický kurz.

Co bys chtěla dělat, až dokončíš základní školu? „*Chtěla bych se vyučit kuchařkou.*“ Chtěla bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce? „*Do školy.*“ Jak si představuješ svou budoucnost? „*První dodělat základku, pak tu kuchařku, pak i maturitu, kdyby to šlo. Mám ještě takový malý sen, chtěla bych si udělat kurz na kadeřnici. Nevím, jestli na to budou peníze nebo tak, ale chtěla bych. Kdyby mi nevyšla ta kadeřnice, tak bych si chtěla najít dobrou práci a tu rodinu potom až úplně vzadu až budu zajištěná.*“

(Sabina)

Žák Marek by chtěl po absolvování základní školy praktické navštěvovat obor pokrývač. Toto povolání by v životě i rád vykonával.

Co bys chtěl dělat, až dokončíš základní školu? „*Pokrývač.*“ Takže už si rozhodnutý, co chceš dělat? „*Jo.*“ Čím bys chtěl v životě být? „*Pokrývač.*“ Chtěl bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce? „*Chci jít na školu.*“ Jak si představuješ svou budoucnost? „*Chtěl bych být tím pokrývačem, mají dobré peníze.*“

(Marek)

Žák Oldřich by chtěl po absolvování základní školy praktické navštěvovat obor opravář zemědělských strojů. O své budoucnosti nemá ještě jasné představy.

Co bys chtěl dělat, až dokončíš základní školu? „*Jít na opravář zemědělských strojů.*“ Už ses rozhodl, že tam půjdeš? „*Jo.*“ Myslíš, že Tě to bude bavit? „*Nevím.*“ Čím bys chtěl v životě být? „*O tom jsem ještě nepřemýšlel.*“ Vůbec nemáš ponětí, co bys chtěl dělat?

„*Ne.*“ Chtěl bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce? „*Na střední školu.*“ Jak si představuješ svou budoucnost? „*Vůbec nevím, nějak se to zařídí.*“

(Oldřich)

Žákyně Veronika by chtěla po absolvování základní školy praktické navštěvovat obor pečovatelka, protože má moc ráda děti. Toto povolání by v životě i ráda vykonávala. V budoucnu by také ráda měla dvě děti.

Co bys chtěla dělat, až dokončíš základní školu? „*Pečovatelku, mám ráda děti totiž.*“ Cím bys chtěla v životě být? „*Pečovatelka.*“ Chtěla bys jít na nějakou další školu nebo rovnou do práce? „*Na školu.*“ Jak si představuješ svou budoucnost? „*Chtěla bych se stát pečovatelkou a chtěla bych dvě děti.*“

(Veronika)

7.2 Oblast rozhodování o dalším vzdělávání

Při dotazování žáků na oblast rozhodování o dalším vzdělávání, jsem se dopátrala těchto informací a výsledků. Z dvaceti dotazovaných žáků při otázce, jestli probírali s rodiči možnosti jejich dalšího vzdělávání, 16 žáků uvedlo, že o možnostech dalšího vzdělávání s rodiči diskutovali a zbývajících 4 žáci uvedli, že o svých možnostech ještě s rodiči nehovořili. V případě těchto 4 žáků se jednalo o žáky navštěvující 8. třídu, kteří mají na rozhodování, ještě relativně čas. U 3 žáků, jmenovitě u Sabiny, Zbyňka a Tomáše 2, budou také při jejich rozhodování o dalším vzdělávání, hrát velkou roli jejich zájmy.

7.2.1 Ukázky z rozhovorů

Žák Tomáš 2 mi sdělil, že o možnostech svého vzdělání s rodiči hovořil. Jeho zájmy jsou jízda na skateboardu a oprava motorek. Až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se jít učit na automechanika.

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo.*“ Máš nějaké zájmy? „*Jo, jezdím na skatu, spravuju motorky.*“ Co bys chtěl dělat, až dokončíš základní školu? „*Chtěl bych jít na automechanika.*“

(Tomáš 2)

Žákyně Sabina mi potvrdila, že o možnostech svého dalšího vzdělávání s rodiči diskutovala. Její zájmy jsou hudba, tanec, sport, péče o děti, plavání a také vaření. Po absolvování základní školy praktické by se chtěla jít učit na obor kuchařka.

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Ano.*“ Máš nějaké zájmy? „*Tanec, hudba, péče o děti, vaření, sport, aerobic, plavání.*“ Co bys chtěla dělat, až dokončíš základní školu? „*Chtěla bych se vyučit kuchařkou.*“

(Sabina)

Žák Zbyněk mi také potvrdil, že možnosti jeho dalšího vzdělávání s rodiči probírali. Jeho velkou zálibou je opravovat auta a až dokončí základní školu praktickou, chtěl by se jít učit na obor opravář zemědělských strojů.

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo.*“ Co Tě baví? „*Opravovat auta.*“ Co bys chtěl dělat, až dokončíš základní školu? „*Na opraváře zemědělských strojů.*“

(Zbyněk)

7.3 Oblast rozhodování rodičů o dalším vzdělávání svých dětí

Při dotazování matek žáků na téma, jestli mají informace o tom, jakou školu by jejich děti po absolvování základní školy praktické mohli navštěvovat, 9 matek žáků odpovědělo kladně.

4 z nich také vypsaly školy, které jejich děti mohou absolvovat. Byla uvedena tato školská zařízení: střední odborné učiliště, speciální učiliště a učiliště.

Na otázku, jestli matky žáků mají přehled o tom, jakou profesi by jejich děti chtěly vykonávat, 8 matek odpovědělo, že přehled mají a vypsaly také obor, který by jejich dítě rádo

navštěvovalo. Matky žáků uvedly tyto obory: cukrářka, opravář, opravář zemědělských strojů, aranžérka, kuchařka, pečovatelka a pokrývač.

Informace o dalším vzdělání pro jejich děti získalo 5 matek od výchovného poradce nebo pedagogů, 3 matky od svých dětí, 2 matky získaly informace od dětí, výchovného poradce a pedagogů, z internetu a z toho 1 matka ještě od známých, 2 matky se k této otázce nevyjádřily a 1 matka uvedla, že informace nikde nezískala.

7.4 Oblast podpory rodičů v dalším vzdělávání svých dětí

V oblasti podpory rodičů v dalším vzdělávání svých dětí, žáci v 16 případech potvrdili, že o možnostech vzdělávání s rodiči diskutovali. Těchto 16 žáků také uvedlo, že rodiče budou respektovat jejich přání a umožní jim absolvovat vytoužené středoškolské vzdělání. Téměř všechny matky, přesně 12 ze 13 matek se shodly na tom, že budou respektovat přání a rozhodnutí svého dítěte v oblasti dalšího vzdělávání, 1 matka uvedla, že nedokáže říct, jestli přání svého dítěte bude respektovat

Při otázce, podle čeho se budou rodiče rozhodovat, na jakou školu své dítě pošlou, 4 matky žáků odpověděly, že se budou rozhodovat po domluvě se svým dítětem i jeho pedagogy, 3 matky odpověděly, že se budou rozhodovat podle vzdálenosti školy od místa bydliště a také po domluvě s dítětem a 2 matky uvedly, že se budou rozhodovat po domluvě s dítětem. Odpovědi zbylých 4 matek, byly pokaždé jiné. První matka odpověděla, že se bude rozhodovat podle vlastního názoru, po domluvě s dítětem i jeho pedagogy. Druhá matka uvedla, že se bude rozhodovat dle vlastního názoru, podle finanční náročnosti a po domluvě s dítětem. Třetí matka odpověděla, že se bude rozhodovat podle finanční náročnosti a po domluvě s dítětem a poslední čtvrtá matka uvedla, že se bude rozhodovat podle vzdálenosti školy od místa bydliště, podle finanční náročnosti a po domluvě s dítětem.

7.4.1 Ukázky z rozhovorů

Žáci Zbyněk, Marek, Sandra, Roman a Nikola 1 mi všichni sdělili, že možnosti svého dalšího vzdělávání se svými rodiči prodiskutovali a všichni jejich rodiče budou také respektovat jejich přání vybraného oboru.

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo.*“
Zajímali se o to hodně? „*Jo.*“ O Tvé zájmy, kam bys chtěl jít nejvíc? „*Jo, všechny možnosti jsme probírali.*“ Podřídili se Ti rodiče, dle Tvého přání? „*Jo.*“

(Zbyněk)

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*No, oni se zajímali, ale mamka řekla, že když mě to bude bavit, tak se do toho nebudou míchat.*“ Takže dle Tvého přání? „*Jo.*“

(Marek)

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo, mamka říkala, že mám jít na zahradnicu, že cukrářka je těžká, ale dovolí mi i cukrářku.*“

(Sandra)

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo, říkali mi, že jak se rozhodnu já a podle toho, co říkala paní doktorka, mám totiž cukrovku.*“

(Roman)

Probírali jste doma s rodiči možnosti, kam jít nebo co budeš dělat po základní škole? „*Jo. Říkají, že tam mám jít na tu cukrářku, že když mě to bude bavit, tak to mám dodělat a jinak, kdyby mě to nebavilo, tak mám jít na kuchařku do Kyjova.*“

(Nikola 1)

8 ZÁVĚR VÝZKUMU

Hlavním výzkumným cílem tohoto výzkumu bylo zmapování představ a pohledů žáků a jejich rodičů na další vzdělávání.

Z výzkumu vyplynulo, že i když věk okolo patnáctého roku je věkem velmi problémovým, žáci ze základní školy praktické mají víceméně realistický pohled na další vzdělávání a hlavně, že o další vzdělání mají opravdu zájem. Všichni přibližně vědí, na co jim jejich schopnosti a dovednosti stačí a proto na sebe nemají přehnané nároky. Mají důležité a potřebné informace o všech dostupných možnostech dalšího vzdělávání, které jsou pro ně nabízeny.

Žáci, kteří jsou již rozhodnutí, co chtějí dělat po absolvování základní školy praktické, se hlásí na různorodé učební obory, o kterých mají představu, že by je v životě mohly bavit a samozřejmě se také stát jejich povoláním a živobytím.

Rodiče žáků mají zájem, aby se jejich děti dále vzdělávaly. V rozhodování o dalším vzdělávání své děti podporují a respektují také jejich rozhodnutí při výběru učebního oboru. Potřebné informace o dalším vzdělávání pro své děti získávají rodiče především prostřednictvím výchovného poradce a také samozřejmě svých dětí. Více než polovina dotazovaných rodičů má také představu o tom, jaký obor by jejich dítě rádo navštěvovalo a který obor by ho bavil.

Při rozhodování rodičů na jakou školu své dítě pošlou je pro rodiče nejdůležitějším kritériem poradit se svým dítětem a s jeho pedagogy. Dále bude hrát roli také vzdálenost školy od místa bydliště a finanční náročnost.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývá profesním poradenstvím u žáků na základní škole praktické ve Veselí nad Moravou.

Základní školu praktickou navštěvují především děti s lehkou mentální retardací. Mentální retardace znamená snížení úrovně rozumových schopností, které jsou v psychologii označovány jako inteligence.

Hlavním posláním základní školy praktické jsou tedy speciální výchovné a vzdělávací prostředky a metody, které umožní žákům se sníženými rozumovými schopnostmi dosáhnout maximální úrovně znalostí, schopností, dovedností a osobních kvalit při respektování jejich individuálních možností a zvláštností.

Po dokončení povinné školní docházky v základní škole praktické mohou tito žáci pokračovat ve svém vzdělávání v odborných učilištích, učilištích nebo v praktických školách s tříletou, dvouletou a jednoletou přípravou na budoucí povolání.

Důležitou úlohu při rozhodování žáků s mentální retardací při výběru budoucího povolání má profesní poradenství. Je to proces, ve kterém je žákům škol poskytována pomoc a podpora při rozhodování o své studijní a profesní orientaci. Úkolem a hlavním cílem profesního poradenství je doporučení žákům či klientům vhodné a všestranně vyhovující profese.

V praktické části se zabývám zmapováním představ a pohledů o dalším vzdělávání u žáků na základní škole praktické a také jejich rodičů. Mým cílem bylo zjistit, jak si žáci ze základní školy praktické představují svou další budoucnost, jestli mají zájem dále navštěvovat nějaké středoškolské zařízení. Do výzkumu jsem zapojila i rodiče žáků, kteří mi také odpovídali na otázky týkající se rozhodování o budoucnosti svých dětí.

Hlavním cílem mého výzkumu tedy bylo zjistit, jak jsou žáci a jejich rodiče informováni o možnostech jejich dalšího vzdělávání.

Žáci ze základní školy praktické, mají dostatek informací o možnostech svého dalšího vzdělávání, existuje pro ně mnoho různých variant oborů a mají tak z čeho vybírat. Výchovná poradkyně si dává velmi záležet na tom, aby žáky informovala o všech dostupných možnostech dalšího vzdělávání, které pro ně existují.

Rodiče informace o dalším vzdělávání pro své děti získají od pedagogů, výchovné poradkyně od svých dětí, známých nebo třeba i z internetu. Důležitá je pro rodiče také rodičov-

ská schůzka na téma dalšího vzdělávání, která se koná již většinou před Vánoci, aby měli dostatek času s dětmi probrat co nejvíce možností dalšího vzdělávání.

Žáci ze základní školy praktické se o mnoho neliší od žáků běžných základních škol. Po absolvování školní docházky také tito žáci chtějí absolvovat nějakou formu středního vzdělání, která ale v jejich případě bude malinko uzpůsobeno vzhledem k jejich speciálním potřebám. Mají potřebu rozvíjet své schopnosti, dovednosti a talent jako každý člověk a také touží po vysněném povolání, které by je bavilo a naplňovalo. Jejich rozumové schopnosti jsou sice omezeny, ale v praktických činnostech většinou vynikají a jejich manuální zručnost je častokrát lepší, než kdejakého vysokoškolsky vzdělaného člověka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Atlas školství, přehled středních škol a vybraných školských zařízení, Jihomoravský kraj. Brno: P. F. art, spol. s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7348-906-9.

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie Texty k distančnímu vzdělávání.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-161-4.

ČERNÁ, M. a kolektiv. *Česká psychopedie speciální pedagogika osob s mentálním postižením.* Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1565-3.

JESENSKÝ, J., JANIS, K. *Malý slovník pomáhajících profesí.* Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-125-0.

Kam na školu – střední školy v České republice. 1. vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2006. ISBN 80-85118-96-3.

LEČBYCH, M. *Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti.* 1. vyd.

Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2071-4.

OPATŘILOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených.* Brno: Masarykova Univerzita, 2005. ISBN 80-210-3718-0.

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů.* Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

Poradenství pro volbu povolání a zaměstnání na úřadech práce v České republice. Praha: Národní vzdělávací fond, o. p. s., 2005. ISBN 80-86728-25-0.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.

ISBN 80-244-1475-9.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika.* Praha: Grada publishing. a. s., 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace.* Praha: Portál s. r. o., 2006. ISBN 80-7367-060-7.

VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál s. r. o., 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie.* Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9

Vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Sbírka zákonů č. 73/2005, částka 20, str. 503-508.

Internetový zdroj:

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Učební plány vzdělávacích programů základního vzdělávání*. [online]. © 2010. [cit. 2010-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/SP_UP_2009_10.pdf>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník je zcela anonymní

Úvodní otázky:

Jste:

- a) muž   b) žena

Kolik je Vám let?

Jakou školu jste absolvovali? - zakroužkujte

- a) jen základní   b) učiliště nebo odborné učiliště   c) střední odborné učiliště
d) střední s maturitou   e) vyšší odbornou   f) vysokou

Jaké je pohlaví Vašeho dítěte na této škole?

- a) mužské   b) ženské

Máte ještě další děti?

- a) ano – napište kolik .....   b) ne

Kolik let je Vaším dalším dětem let? - uveďte:

Jakou školu Vaše další děti studují nebo absolvovaly? - uveďte

Prosím zakroužkujte jednu z odpovědí:

Máte zájem o další vzdělání pro Vaše dítě?

- a) ano   b) ne   c) je mi to jedno

Víte, jaké jsou možnosti vzdělávání pro Vaše děti?

- a) pokud ano, vypište: .....
- b) ne

Kde jste získali informace o možnostech vzdělávání pro Vaše děti?

- a) od dítěte

- b) od výchovného poradce nebo od pedagogů
- c) z internetu
- d) jinde – uveďte kde .....

Máte povědomí o tom, jakou profesi by Vaše dítě chtělo vykonávat?

- a) pokud ano, napište jakou:.....
- b) ne

Podle čeho se budete rozhodovat, na jakou školu své dítě pošlete?

(Můžete zakroužkovat i více možností)

- a) podle vlastního názoru
- b) podle vzdálenosti školy od místa bydliště
- c) podle finanční náročnosti
- d) po domluvě s dítětem
- e) po domluvě s pedagogy
- f) po domluvě s dítětem i jeho pedagogy

Budete respektovat přání dítěte při rozhodování o jeho dalším vzdělávání?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Myslíte si, že má Vaše dítě pro nějakou profesi talent?

- a) pokud ano, vypište jakou: .....
- b) ne

Jste informováni o tom, jaké má Vaše dítě možnosti, pokud nepůjde na žádnou další školu?

- a) pokud ano, vypište jaké: .....
- b) ne

